

Prawa i obowiązki ucznia

1 września 2022 roku rozpoczął się w Polsce rok szkolny 2022/2023, jest to idealny moment by przypomnieć uczniom ich prawa, uświadomić jakie działania podjąć gdy są one naruszane oraz jakie czekają na nich obowiązki.

Art. 70 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi m.in., że z prawa do nauki może korzystać każdy. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa.

Natomiast art. 35 ustawy z dnia 15 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe doprecyzowuje, iż obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat, oraz trwa do ukończenia szkoły podstawowej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

Edukacja trwa więc minimum 11 lat. Wypełnienie obowiązku szkolnego wiąże się nieodłącznie z obowiązkiem przestrzegania obowiązujących w szkole reguł. Oprócz nakazów i zakazów, szeregu obowiązków, jest tu również miejsce dla praw i nagród. Jasne zasady pozwalają płynnie poruszać się w szkolnej rzeczywistości, tworzą poczucie bezpieczeństwa uczniom i dają wskazówki zachowania nauczycielom.

Niestety nie istnieje jeden akt prawny regulujący wszystkie omawiane zagadnienia. W polskim prawie najważniejszymi dokumentami określającymi prawa ucznia są:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ustawa o systemie oświaty, ustawa Karta Nauczyciela, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ, Konwencja o Prawach Dziecka, Pakty Praw ONZ, Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Szczegółowe uregulowania w omawianej dziedzinie można znaleźć w statucie konkretnej jednostki. Statut szkoły musi być jawny.

Statut

Ustawa Prawo oświatowe precyzuje, że to statut szkoły zawiera w szczególności prawa i obowiązki uczniów, określa też przypadki, w których uczeń może zostać skreślony z listy uczniów szkoły, a także tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw ucznia.

Art. 98. Prawa oświatowego wskazuje, że statut szkoły zawiera w szczególności zapisy dotyczące bezpośrednio funkcjonowania uczniów w szkole:

- cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz sposób ich wykonywania, w tym w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi, umożliwiania uczniom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia,

- zakres zadań nauczycieli, w tym nauczyciela wychowawcy i nauczyciela bibliotekarza, oraz innych pracowników szkoły, w tym także zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę, a także sposób i formy wykonywania tych zadań dostosowane do wieku i potrzeb uczniów oraz warunków środowiskowych szkoły,
- szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego uczniów,
- organizację dodatkowych zajęć dla uczniów, zwiększających szanse ich zatrudnienia, jeżeli szkoła takie zajęcia prowadzi,
- organizację wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego, z wyjątkiem szkoły artystycznej,
- prawa i obowiązki uczniów, w tym przypadki, w których uczeń może zostać skreślony z listy uczniów szkoły, a także tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw ucznia;
- rodzaje nagród i warunki ich przyznawania uczniom oraz tryb wnoszenia zastrzeżeń do przyznanej nagrody,
- rodzaje kar stosowanych wobec uczniów oraz tryb odwoływania się od kary,
- przypadki, w których dyrektor szkoły podstawowej może wystąpić do kuratora oświaty z wnioskiem o przeniesienie ucznia do innej szkoły,
- sposób organizacji i realizacji działań w zakresie wolontariatu,
- formy opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych jest potrzebna pomoc i wsparcie,
- organizację świetlicy z uwzględnieniem warunków wszechstronnego rozwoju ucznia – w przypadku szkoły podstawowej i szkoły prowadzącej kształcenie specjalne.

W przypadku szkoły dla dzieci i młodzieży statut określa także:

- organizację współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży,
- organizację i formy współdziałania szkoły z rodzicami w zakresie nauczania, wychowania, opieki i profilaktyki,
- organizację współdziałania ze stowarzyszeniami lub innymi organizacjami w zakresie działalności innowacyjnej,
- organizację żywienia, o którym mowa w art. 106a - w przypadku szkoły podstawowej oraz szkoły artystycznej realizującej kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej.

Zachęcamy do lektury statutu szkoły, w którym znajdują się przepisy szczególnie interesujące dla ucznia m.in. katalog praw, obowiązków, ale również nagród i kar, które mogą zostać zastosowane wobec ucznia. Dokument ten opisuje również przypadki, kiedy uczeń może zostać skreślony z listy uczniów.

Prawa ucznia

Podstawowymi prawami ucznia, oprócz wymienionego na wstępie prawa do nauki, wynikającymi z praw człowieka zapisanych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a których nie może ograniczyć statut są:

- prawo do wychowania w rodzinie,
- prawo do wychowania bez przemocy,
- prawo do informacji,
- prawo do swobody myśli, sumienia i religii,
- prawo do swobody wypowiedzi.

Podsumowując różne publikacje, można stworzyć zestawienie zawierające najważniejsze prawa ucznia, to prawo do:

- godności, prywatności i nienaruszalności nietykalności cielesnej,
- zapoznania się z programami nauczania i wymaganiami, a także uzyskania sprawiedliwej oceny,
- swobody w wyrażaniu myśli i przekonań oraz mówienia o swoich problemach,
- uczestnictwa w olimpiadach, konkursach czy wydarzeniach organizowanych na terenie szkoły,
- wolnego czasu i rozwijania zainteresowań w ramach organizowanego życia szkolnego,
- uzyskania pomocy materialnej, medycznej, psychologicznej,
- angażowania się w życie szkolne poprzez uczestnictwo w samorządzie, redagowanie gazetek szkolnych czy organizowanie działalności kulturalnej oraz sportowej w porozumieniu z dyrektorem,
- powiadamiania o terminie i zakresie pisemnych sprawdzianów,
- bezpieczeństwa, wiedzy o bezpieczeństwie i uzyskania pomocy,
- skonsumowania ciepłego posiłku (obowiązek zapewnienia możliwości korzystania z pomieszczenia umożliwiającego bezpieczne i higieniczne spożycie posiłków podczas pobytów w szkole dotyczy tylko szkół podstawowych oraz artystycznych realizujących kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej).

Prace domowe, sprawdziany, kartkówki

Od szkoły zależy ilość przeprowadzanych sprawdzianów, ale przyjmuje się, że nie powinno być ich więcej niż trzy tygodniowo i powinny być zapowiedziane. Z kolei kartkówka to sprawdzenie wiedzy najwyżej z trzech ostatnich lekcji – może być przeprowadzona bez zapowiedzi. Bez zapowiedzi nauczyciel może także wezwać ucznia do odpowiedzi ustnej.

Sposób pracy uczniów i zasady oceniania w danej szkole, również określa jej statut.

System oceniania w szkole

Według prawa ocenianie wewnątrz szkolne obejmuje „ustalenie warunków i trybu otrzymania wyższych niż przewidywane rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych oraz rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania”. Od szkoły zależy, czy będzie dopuszczone poprawianie ocen z samych kartkówek lub odpowiedzi ustnej.

Specyficzne trudności w uczeniu się

Przy ocenieniu uczniów i zapewnieniu im odpowiednich warunków do nauki brane są pod uwagę także specyficzne trudności w uczeniu się. W ustawie odnosi się to do uczniów, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania – np. dysleksja, dysgrafia. Są one potwierdzone za pomocą orzeczenia czy opinii z poradni psychologiczno - pedagogicznej. Nauczyciele po otrzymaniu takich dokumentów muszą przedstawić sposób pracy z uczniami o specyficznych trudnościach w uczeniu się, np. nie brać pod uwagę błędów ortograficznych czy wydłużyć im czas na napisanie sprawdzianów.

Praktyki szkolne

Uczniowie mogą korzystać z praktyk zawodowych organizowanych w rzeczywistych warunkach pracy, przy zachowaniu zasad właściwych dla zakładów pracy. Takie praktyki mogą być realizowane w wymiarze nieprzekraczającym 10 godzin tygodniowo. W przypadku praktyk nie obowiązują urlopy.

Korzystanie z telefonów komórkowych

Nauczyciel nie może zabrać uczniowi telefonu komórkowego. Może natomiast wydać polecenie odłożenia go w widocznym miejscu (np. na ławce) lub jego wyłączenia. Jeżeli prowadzący zajęcia zdecyduje się zabrać należący do ucznia telefon, pełnoletni wychowanek może domagać się jego zwrotu. W przypadku, gdy uczeń jest niepełnoletni, mogą to zrobić jego rodzice. Jedyną sytuacją, w której dopuszczalne jest zabranie telefonu wychowankowi (wyłącznie niepełnoletniemu), to taka, gdy metoda ta została uzgodniona z jego rodzicami lub opiekunami i jest przez nich akceptowana.

Sprawdzanie zawartości urządzenia przez nauczyciela lub innego pracownika szkoły jest poważnym naruszeniem jego podstawowego prawa do prywatności.

Nauka zdalna kamera

Nauczyciel nie ma prawa nakazać uczniom włączenia kamery podczas lekcji zdalnej. Osoba prowadząca zajęcia ma prawo opisać zasady, jakimi będą rządzić się e-lekcje, jak na. Nie zabieranie głosu jednocześnie, ale włączanie kamery jest

dobrowolne. Minister edukacji wprowadzając obowiązek zdalnego kształcenia nie zdefiniował, za pomocą jakich narzędzi o kształcenie ma się odbywać.

W rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 2 września 2022 r. w sprawie organizowania i prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość nie ma również informacji na temat tego, jakim sprzętem powinien dysponować uczeń i nauczyciel, czy w użyciu jakiej formy komunikacji zajęcia takie mają się odbywać, zatem nie też podstawy do wymagania, by posiadali oni kamery. To, czy uczniowie mają mieć włączone kamery, jest kwestią dobrowolną – nauczyciel może zasugerować, że takie rozwiązanie ułatwia komunikację.

Nauczyciele również nie mają obowiązku udostępniać swojego wizerunku. Jeśli z różnych przyczyn nie jest to dla nich komfortowe, mogą zamiast lekcji online wybrać inne formy komunikacji z uczniami: czatu, podcastu, krótkiego filmu prezentującego pomoce naukowe ze swoim głosowym komentarzem.

mikrofon

Mikrofon powinien być włączony i działać sprawnie podczas e-lekcji, ponieważ nauczyciel może wymagać od ucznia odpowiedzi na pytanie czy rozwiązania zadania na ocenę.

Obowiązki szkoły wobec ucznia

Prawo oświatowe określa obowiązki tworzenia optymalnych warunków realizacji działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, tj. w art. 44 zapisano, że „szkoły i placówki podejmują niezbędne działania w celu tworzenia optymalnych warunków realizacji działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej, zapewnienia każdemu uczniowi warunków niezbędnych do jego rozwoju, podnoszenia jakości pracy szkoły lub placówki i jej rozwoju organizacyjnego.”

Powyższe działania, dotyczą:

- efektów w zakresie kształcenia, wychowania i opieki oraz realizacji celów i zadań statutowych,
- organizacji procesów kształcenia, wychowania i opieki,
- tworzenia warunków do rozwoju i aktywności, w tym kreatywności, uczniów,
- współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym,
- zarządzania szkołą lub placówką.

Obowiązki nauczyciela

Art. 5 Prawa oświatowego stanowi: „Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską, z poszanowaniem godności osobistej ucznia.”

Art. 6. Karty Nauczyciela mówi, że Nauczyciel obowiązany jest:

- rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę,
- wspierać każdego ucznia w jego rozwoju,
- dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego,
- doskonalić się zawodowo, zgodnie z potrzebami szkoły,
- kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka,
- dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Obowiązki ucznia

Prawo oświatowe w art. 99 precyzuje, że statuty muszą uwzględniać zapisy zawierające obowiązki w zakresie:

- właściwego zachowania podczas zajęć edukacyjnych,
- usprawiedliwiania, w określonym terminie i formie, nieobecności na zajęciach edukacyjnych, w tym formy usprawiedliwiania nieobecności przez osoby pełnoletnie,
- przestrzegania zasad ubierania się uczniów na terenie szkoły lub noszenia na terenie szkoły jednolitego stroju,
- przestrzegania warunków wnoszenia i korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły,
- właściwego zachowania wobec nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz pozostałych uczniów.

Kary i nagrody

Nagrody mają przede wszystkim charakter motywujący- to np. pochwały, dyplomy, nagrody rzeczowe, stypendia. Zapisy dotyczące nagród i kar zawiera statut.

Za złamanie regulaminu lub zachowania odbiegające od przyjętych norm społecznych przyznawane są kary. Nie mogą być cielesne czy naruszające godność ucznia. Dyrektor może zastosować ustne lub pisemne upomnienie, udzielić nagany lub przenieść ucznia do innej klasy.

Możliwe jest również zawieszanie w prawach ucznia. Uczeń może czasowo utracić przywileje, takie jak uczestnictwo w imprezach szkolnych lub reprezentowanie szkoły

w zawodach. Od decyzji o zawieszeniu w prawach ucznia przysługuje prawo odwołania do władz szkoły.

Ze względu, iż w Polsce każdy ma prawo do nauki, a do osiemnastego roku życia jest ona obowiązkowa, to zawieszenie w prawach ucznia nie może odbierać możliwości kształcenia.

W skrajnych przypadkach uczeń może zostać skreślony z listy uczniów na podstawie uchwały rady pedagogicznej, po zasięgnięciu opinii samorządu uczniowskiego. Dzieje się o w trybie postępowania administracyjnego i przysługuje możliwość odwołania od tej decyzji. W przypadku ucznia objętego obowiązkiem szkolnym taka kara może dla niego oznaczać przeniesienie przez kuratora oświaty do innej placówki.

Nowe uprawnienia dyrektora szkoły

W przypadku niezdyscyplinowanych uczniów szkoła nie może pozostawać bierna. Ustawodawca wyposażył dyrektora szkoły w nową kompetencję dającą możliwość wymierzenia środków oddziaływania wychowawczego. W ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich zawarto zapis:

„w przypadku gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego na terenie szkoły lub w związku z realizacją obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, dyrektor tej szkoły może, za zgodą rodziców albo opiekuna nieletniego oraz nieletniego, zastosować, jeżeli jest to wystarczające, środek oddziaływania wychowawczego w postaci:

- pouczenia,
- ostrzeżenia ustnego,
- ostrzeżenia na piśmie,
- przeproszenia pokrzywdzonego,
- przywrócenia stanu poprzedniego,
- wykonania określonych prac porządkowych na rzecz szkoły.

Zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego nie wyłącza zastosowania kary określonej w statucie szkoły. Przepisu nie stosuje się w przypadku, gdy nieletni dopuścił się czynu zabronionego wyczerpującego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego”.

Naruszenie praw ucznia

Nauczyciel nie może obrażać i krzywić na ucznia. Uczeń może zgłosić sprawę rodzicom, a ci mogą skierować skargę do dyrektora. Uczeń ma prawo zgłosić się również bezpośrednio do Rzecznika Praw Ucznia, pedagoga czy psychologa. Jeżeli to nie wystarczy, sprawa może zostać skierowana do kuratorium oświaty.

Niedozwolone jest także przeszukiwanie ucznia. Jeżeli nauczyciel ma podejrzenia, że w rzeczach osobistych ucznia, mogą się znajdować np. narkotyki, powinien powiadomić odpowiednie służby.

Nie można zabrać uczniowi telefonu komórkowego. Szkoła jest zobowiązana do zawarcia w statucie obowiązku w zakresie przestrzegania warunków wnoszenia i korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na jej terenie. Nauczyciel może natomiast nakazać wyłączenie urządzenia lub umieszczenie go w widocznym miejscu.

Zdarzenia polegające na naruszeniu praw ucznia przez nauczyciela stanowią podstawę do:

- odpowiedzialności dyscyplinarnej,
- odpowiedzialności cywilnej,
- odpowiedzialności karnej,
- odpowiedzialności porządkowej.

Poniżej znajduje się link Kuratorium Oświaty w Katowicach do zakładki, w której znajdują się dane kontaktowe niezbędne do złożenia skargi lub wniosku:

<https://bip.kuratorium.katowice.pl/index.php/zalatwianie-spraw/informacje-dla-klienta/przyjmowanie-skarg-i-wnioskow/>

Gdzie szukać pomocy lub wsparcia

Telefon Zaufania

Od 2020 roku działa **darmowy, całodobowy Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka 800 12 12 12** oraz specjalny **czat internetowy [czat.brpd.gov.pl](https://brpd.gov.pl)**, gdzie dzieci i młodzież mogą porozmawiać o swoich problemach, doświadczanych trudnościach, a także wspólnie ze specjalistami zastanowić się nad rozwiązaniami i sposobami radzenia sobie z kryzysem.

Szczegółowe informacje znajdują się w poniższym linku:

<https://brpd.gov.pl/dzieciocy-telefon-zaufania-rzecznika-praw-dziecka/>

Wsparcie psychologiczne dla uczniów, rodziców i nauczycieli

W ramach „Programu wsparcia psychologiczno – pedagogicznego” na Internetowej Platformie Specjalistyczno – Doradczej dostępnej pod adresem www.pwpp.uksw.edu.pl zarówno uczniowie, rodzice, jak i nauczyciele mogą korzystać z indywidualnych bezpłatnych konsultacji ze specjalistami w formie online.

Bezpłatne doradztwo psychologiczno – pedagogiczne obejmuje m.in.:

- pomoc psychologiczną w sytuacji depresji, kryzysu, trudnych doświadczeń życiowych i wyzwań codzienności, zaburzeń osobowości, problemów

- z poczuciem własnej wartości, w napadach lęku i paniki, z doświadczeniem traumy,
- rozwiązywanie problemów wychowawczych z dziećmi i młodzieżą (problemy z nauką, zachowaniami agresywnymi, stawianiem i utrzymywaniem granic, poprawa komunikacji dorosły – dziecko i dorosły – nastolatek itp.),
 - pracę z zespołem klasowym i rozwiązywanie konfliktów, budowanie relacji interpersonalnych,
 - radzenie sobie z przewlekłym stresem oraz trudnymi emocjami,
 - pracę z uzależnieniami i współuzależnieniem, w tym uzależnienia behawioralne m.in. od komputera i telefonu,
 - wsparcie edukacyjno – wychowawcze dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ich rodziców i nauczycieli,
 - wsparcie dydaktyczno – metodyczne dla nauczycieli przedmiotowych,
 - pomoc psychologiczną dla dzieci, młodzieży i dorosłych w języku ukraińskim.

Zapisy na dyżury psychologów prowadzone są dla zainteresowanych na Platformie użytkowników. Po wypełnieniu formularza zgłoszeniowego dobierany jest ekspert (można również samodzielnie wskazać preferowanego specjalistę) oraz ustalany termin spotkania w formie wideo – rozmowy. W przypadku uczniów poniżej 18 roku życia niezbędne jest wyrażenie pisemnej zgody przez rodzica lub opiekuna, a czasem jego obecność na pierwszym spotkaniu lub na jego części.

Rzecznik Praw Ucznia

W razie naruszenia ich praw, uczniowie mogą zwracać się do Rzecznika Praw Ucznia. To osoba, która działa na terenie placówki (zwyczajowo nauczyciel lub uczeń). Kompetencje i sposób powołania rzecznika powinny być opisane w statucie szkoły. Może on interweniować w przypadkach naruszenia prawa ucznia, edukować społeczność szkolną w kwestii tych praw czy pomagać w rozwiązywaniu konfliktów.

Źródło:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. poz. 483 z późn. zm.),
- 2) Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo Oświatowe (t. j. Dz.U. z 2021 r. poz.1082 z późn. zm.),
- 3) Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (t. j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1762 z późn. zm.),
- 4) Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700 późn. zm.),
- 4) men.gov.pl,
- 5) Fundacja na rzecz Praw Ucznia - prawaucznia.pl/prawa-ucznia,
<https://tvn24.pl/bez-przerwy-rok-szkolny-z-tvn24/prawa-i-obowiazki-ucznia-jakie-sa-statut-szkoly-rzecznik-praw-ucznia-5449283>,
- 6) Kuratorium Oświaty w Katowicach – poradnik dla rodziców
<https://kuratorium.katowice.pl/index.php/category/rodzice-i-uczniowie/poradnik-dla-rodzicow/> .